

3. Castelnau J. Catherine de Medicis (1519-1589). — P., 1954.
4. Franzero C. M. The life and the times of Cleopatra. — L., 1957.
5. Heritier J. Catherine de Medicis. — P., 1959.

Анотації

Дузь Л. П. К вопросу о мужском и женском типе властвования.

Издавна успех женского управления государством определялся наличием в ближайшем окружении правительницы деятельных и талантливых мужчин. Стремление манипулировать мужчинами в своих интересах приводило правительниц к краху. Для мужчин у власти наилучшим вариантом является то, когда его подруга выполняет представительские функции и не вмешивается в дела государственного управления.

Douz L. P. To the question about to the problem of men and women power mode.

Since the old times the success of the state governed by women had been significantly formed by the talented and active men the ruling women had in their circle. The urge towards manipulation of men by women led the latter to collapse. For a man with power the best variant is when his female companion acts solely as a representative and does not interfere with the government matters.

Л. М. Іваніченко

ХРОНОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПАМ'ЯТОК ПІЗНЬОГО ПАЛЕОЛІТУ І МЕЗОЛІТУ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я У ПОГЛЯДАХ В. Н. СТАНКО

Ключові слова: В. Н. Станко, пізній палеоліт, мезоліт, стоянка, археологічна культура, археологічний комплекс.

Ключевые слова: В. Н. Станко, поздний палеолит, мезолит, стоянка, археологическая культура, археологический комплекс.

Key words: V. N. Stanko, late Paleolith, Mesolith, station, archeological culture, archeological complex.

З проблеми хронології палеолітичних та мезолітичних пам'яток існує багато точок зору, але більшість з них виключає одна одну, бо відсутні абсолютні датування стоянок. До питань розвитку палеоліту зверталася велика кількість вчених, серед яких П. П. Єфименко, С. Н. Замятін, А. А. Формозов,

С. Н. Бібібков, П. Й. Борисковський. Після них великий внесок у науку з вивчення палеоліту та мезоліту зробив Володимир Никифорович Станко, який є результативним дослідником з цих питань за останні 50 років. Метою даної статті є висвітлення позиції В. Н. Станка стосовно культурної періодизації та хронології Північно-Західного Причорномор'я. Основним джерелом, в якому відображені наукові погляди В. Н. Станко є його праці. Вони дають можливість з'ясувати еволюцію поглядів вченого та спектр його наукових інтересів.

Перші згадки про знахідки палеолітичних кременів у регіоні степів Північного Причорномор'я пов'язані з Надпоріжжям і відносяться до кінця XIX ст. Однак широкі пошуки та дослідження палеолітичних пам'яток в цьому регіоні почалися значно пізніше і пов'язані з працями комплексної новобудівної експедиції, що проводила розвідки та розкопки археологічних пам'яток у зоні будівництва Дніпровської ГЕС. В більш південних областях степів Північного Причорномор'я вивчення пізньопалеолітичних пам'яток припадає в основному на 50-ті і 60-ті рр. XX ст. [1, с. 5].

У першій половині 70-х рр. минулого століття значно активізувалося вивчення палеолітичних пам'яток в степах Північного Причорномор'я. Відкриті пізньопалеолітичні місцезнаходження в межиріччі Дністра і Дунаю, на Нижньому Подністров'ї. В. І. Красковським, С. П. Смяльніною, А. В. Гудковою, І. В. Сапожніковим та іншими вченими виявлені і розпочаті дослідження значної групи пізньопалеолітичних і мезолітичних пам'яток. Ними вперше були виділені пам'ятки ранньої пори пізнього палеоліту у степах Нижнього Придністров'я. До даного періоду були віднесені місцезнаходження Барабой II, III та пункти знахідок Нерубайське і Татарка II. На початку 1970-х рр. до початку пізнього палеоліту були віднесені також Зелений Хутір II і Кулударь [2, с. 21].

Інгульською експедицією ІА АН УРСР під керівництвом О. Г. Шапошнікової розвідані і частково досліджені перші пізньопалеолітичні пам'ятки в басейні р. Інгул на Миколаївщині [1, с. 8]. С. В. Смирновим вперше були систематизовані, вивчені і опубліковані основні матеріали по палеоліту Надпоріжжя. В. Н. Станко відкрив перші палеолітичні пам'ятки на нижньому Дніпрі. Відкриття та дослідження нових пам'яток у Ниж-

ньому Подністров'ї в межиріччі Дністра та Південного Бугу значно змінили уявлення про розвиток пізньопалеолітичних і мезолітичних культур на вказаній території [1, с. 8].

На основі нових стоянок В. Н. Станко зробив свою версію періодизації пізнього палеоліту Північного Причорномор'я. У цій схемі пам'ятки датовані двома етапами — раннім (Зелений Хутір II, Сайгак I) і заключним, виділивши дві групи пам'яток: аккаржанську (В. Аккаржа, Кам'янка, Усадове, Чобручі) та івашківську (Івашково VI, Серединний Горб, Червона Гребля та ін.) [3, с. 9].

У 1978 р. свою періодизацію запропонував В. І. Красковський, поділивши пізній палеоліт на три етапи — ранній, розвинутий та заключний. До першого з них був віднесений тільки Барабой III, а до другого — Кам'янка [2, с. 20].

Наприкінці 1970-х В. Н. Станко вніс зміни до розробленої ним періодизації пізнього палеоліту всієї степової зони, в якій було виділено чотири хронологічні етапи: початкова пора, рання пора, середня пора та заключний етап [1, с. 17]. В одній із монографій, присвячених публікації частини матеріалів Анетівки II, В. Н. Станко зберіг чотиричленну періодизацію пізнього палеоліту степової зони, зіставивши її з геохронологічною шкалою пізнього плейстоцену [4, с. 88–92].

У другій половині 1990-х рр. В. Н. Станко було виділено дві територіальні групи пам'яток пізнього палеоліту — південнобугську та дністровську [5, с. 14]. До раннього етапу пізнього палеоліту першої групи вчений відніс Анетівку 13 [5, с. 18]. Середній етап представлений Сайгаком I. Поряд з цим В. Н. Станко виділив поселення з південноєвропейськими традиціями, представлені матеріалами Володимирівки та Івашкового поля [5, с. 20]. Подальший розвиток індустрій Сайгака I автор пов'язує з поселеннями Анетівка I і Мураловка [5, с. 22]. До періоду максимуму ошашківського зледеніння він відносить яскравий археологічний комплекс Анетівки II, який немає прямих аналогій серед пам'яток Побужжя та граничних територій Західної Європи [5, с. 25]. До заключного етапу пізнього палеоліту В. Н. Станко включив Володимирівку, Серединний Горб та Івашкове 6.

Дністровська група пам'яток представлена як більш ранніми знахідками (Зелений Хутір II), так і тими, що віднесені до се-

реднього етапу пізнього палеоліту (стоянки Кам'янка, Отарик, Усатове, Калфа) [6, с. 4]. З періодом першого потепління Ляско (17 тис. р.т.) В. Н. Станко пов'язує появу стоянки В. Аккаржа. Фінальний етап пізнього палеоліту, за висновками В. Н. Станка, представлений невиразними поодинокими місцезнаходженнями, виключення з яких становить стоянка Чебручи [6, с. 8].

Протягом декількох років вчений намагався також створити періодизацію пам'яток мезоліту Північно-Західного Причорномор'я. Потрібно зазначити, що в публікаціях матеріалів мезолітичних стоянок питання хронології, по суті, не ставилися. У 1950 — початку 1970-х рр. П. Й. Борисковський, Г. Ф. Коробкова, Г. В. Григорьева, В. І. Красковський, В. Н. Станко та інші частіше всього обмежувалися атрибуцією кам'яного інвентарю рамками епохи, інколи підкреслюючи «ранній» чи «пізній» характер знахідок. Причиною цьому були відсутність абсолютних дат та незадовільний стан джерел з місць розкопок. Незважаючи на це, В. Н. Станком були зроблені важливі спостереження по стратиграфії і хронології окремих пам'яток.

Ще 1965 р. В. Н. Станко описує знахідки стоянок Гіржево та Мирне, які відносить до тарденуазької культури. У 1966 р. дослідник складає археологічну карту-схему пам'яток кам'яного віку, де виділяє вже кілька стоянок тарденуазької культури (Гребеники, Гіржево, Довжанка та ін) [7, с. 236]. З початком 1970-х рр. В. Н. Станко додає до переліку пізньомезолітичних стоянок Борисівку та Василівку. Стоянок раннього мезоліту він майже не називає. Без сумніву, вчений вказує лише на одну яскраво виражену стоянку ранньомезолітичного часу — Білолісся (Одеська обл.) [8, с. 101]. Багато місцезнаходжень та стоянок автор на той час не зміг чітко віднести до раннього чи то до пізнього мезоліту.

У другій половині 1970-х рр. в одній з своїх праць В. Н. Станко чітко поділяє мезолітичні пам'ятки на дві хронологічні групи: ранній та пізній періоди [3, с. 9]. До раннього періоду він відносить білоліський та анетівський типи пам'яток. Вище зазначалося, що поселення Анетівка В. Н. Станко відносить до пізнього палеоліту, в цьому ж випадку вчений датує стоянку епохою мезоліту і зберігає цю тенденцію до 1980-х рр. І. В. Сапожніков пояснює це тим, що після встановлення у 1969 р. (на VIII конгресі INQUA у Парижі) початку голоцену з пребореалу

багато дослідників почали передатовувати комплекси фінального палеоліту, відносячи їх до раннього голоцену (пребореалу, чи до бореалу) [9]. Але з 1976 р. Анетівку відносили до мезоліту і раніше нічого не говорилося, що поселення датується епохою пізнього палеоліту, тільки через чотири роки В. Н. Станко змінив датування.

В період пізнього мезоліту, як вказує вчений, широко розповсюджуються пам'ятки гребеніківської культури, поряд з якою йдуть кукрецька та горно-кримська [3, с. 9]. У 1976 р. В. Н. Станко доповнює перелік мезолітичних пам'яток, вже чітко називаючи стоянки. Ранній мезоліт представлений, на його думку, такими пам'ятками: Білолісся, Кантемир, Царинка, Анетівка, Ново-Архангельськ, Рогалик-Якимівська, Волинський та перший Васильївський могильники [10, с. 17]. Пізній мезоліт Північно-Західного Причорномор'я представлений, як і раніше, гребеніківською та кукрецькою культурою. Горно-кримську культуру В. Н. Станко вже не вказує. Стоянок пізнього палеоліту майже не називає. Буквально через рік у працях В. Н. Станка вказується значна кількість нових мезолітичних стоянок. До раннього мезоліту вчений відносить близько 14 пам'яток, поділяючи їх на чотири територіальні групи: Білолісся, Білолісся IV, Кагильник, Кантемир (Дністровсько-Дунайське межиріччя); Рогалик-Якимівська (Північно-Східне Причорномор'я); Царинка, Анетівка, Ново-Архангельськ, Гаврилів Яр, Завалля (межиріччя Дністро — Південний Буг), Сурський V, Волоський та перший Василевський могильники (Надпоріжжя). [11, с. 47]. Що стосується пізньомезолітичного періоду, то кількість пам'яток гребеніківської культури нараховується, за даними археолога, близько сотні. З початком 1980 р. В. Н. Станко продовжує поглиблено досліджувати ранньомезолітичні пам'ятки, про що свідчить його праця «Ранній мезоліт степей Северного Причорноморья». Автор дає повну публікацію археологічних колекцій пам'яток даного періоду територіальних груп [12]. Пізніше вчений визначив хронологічні рамки раннього мезоліту степів (пребореальний період — 10–9 тис. рок. тому). Пізній мезоліт вчений датує бореальним та ранньоатлантичним часом. [13, с. 39].

Що стосується датування окремих мезолітичних стоянок, тут не обійшлося без сперечань навколо датування стоянки

Мирне. Г. О. Пашкевич стверджувала, що спорово-пилковий комплекс нижнього суглинку датується кінцем плейстоцену, пилковий комплекс культурного шару відклався у ранньому голоцені, а похований ґрунт має атлантичний вік [14, с. 34]. Кілька років тому В. Н. Станко відніс це поселення до бореалу (від 7590 до 7170 Т. Р.) [14, с. 34].

Таким чином, В. Н. Станко намагався створити власну періодизацію палеоліту та мезоліту Північно-Західного Причорномор'я, постійно доповнюючи схеми новими знахідками. Віднесення вченим пам'яток до того чи іншого періоду розвивало дискусії і дало поштовх до створення нових схем.

Джерела та література

1. Станко В. Н. Поздний палеолит и сложение мезолита в степях Северо-Западного Причерноморья // Северо-Западное Причерноморье в эпоху первобытно-общинного строя. — К., 1980. — С. 5–21.
2. Сапожников И. В. Палеолит степей Нижнего Приднестровья. Часть I. Памятники нижнего и раннего этапа позднего палеолита. — Одесса, 1994. — 78 с.
3. Станко В. Н. Некоторые итоги изучения палеолита и мезолита степей Северного Причерноморья // 150 лет Одесскому археологическому музею АН УССР. Тезисы докладов юбилейной конференции. — Одесса, 1975. — С. 7–10.
4. Станко В. Н. Мирное. Проблема мезолита Степей Северного Причерноморья. — К., 1982. — 176 с.
5. Станко В. Н. Некоторые итоги изучения позднего палеолита Северо-Западного Причерноморья (1. Южно-бугская группа памятников) // Археология и этнология Восточной Европы: материалы и исследования. (Сборник научных работ, посвященных 60-летию В. Н. Станко). — Одесса, 1997. — С. 14–27.
6. Станко В. Н. Некоторые итоги изучения позднего палеолита Северо-Западного Причерноморья (2. Днестровская группа памятников) // ЗІФ. — 1997. — Вып. 4. — С. 3–9.
7. Станко В. Н. К археологической карте-схеме памятников каменного века Нижнего Поднестровья // МАСП. — 1966. — Вып. 5. — С. 235–244. (Соавтор: Красковский В. И.).
8. Станко В. Н. Мезолит Днестровско-Дунайского междуречья // МАСП. — 1971. — Вып. 7. — С. 93–110.
9. Сапожников И. В. Проблема хронологии и культурной периодизации памятников мезолита и неолита Северо-Западного Причерноморья. — <http://iianthropology.org/rprponline2008sapozhnikovi.html>
10. Станко В. Н. Периодизация памятников палеолита Северного Причерноморья // МАСП. — 1976. — Вып. 8. — С. 15–21.

11. Станко В. Н. Основные особенности и хронология памятников мезолита Степей Северного Причерноморья // КСИА АН СССР. — 1977. — Вып. 149. — С. 46–53.
12. Мирное. Проблема мезолита Степей Северного Причерноморья: Автореф. дис. ... д-ра ист. наук. — К., 1983. — 54 с.
13. Ранний мезолит степей Северного Причерноморья // Первобытная археология: поиски, находки. — К., 1980. — С. 90–109.
14. Станко В. Н. Нові радіовуглецеві дати поселення Мирне // Наукові праці: Науково-методичний журнал. — Т. 96. Вип. 83. Історичні науки. Присвячується пам'яті В. Н. Станко (1937–2008), археолога, етнолога, історика, доктора історичних наук, професора, академіка. — Миколаїв, 2008. — С. 33–37. (Співавтори: Біаджі П., Кюсак Д. В.).

Анотації

Иваниченко Л. М. Хронология и культурная периодизация памятников позднего палеолита и мезолита Северо-Западного Причерноморья во взглядах В. Н. Станко.

В данной работе рассматриваются взгляды В. Н. Станко на определенные археологические проблемы степного Причерноморья. В частности, показывается позиция ученого по поводу датировки и периодизации памятников палеолита и мезолита очерченной территории.

Ivanichenko L. M. Chronology and cultural periodization of relics of the late Paleolith and Mesolith of Northern Black Sea Region in the works of V. N. Stanko.

The article deals with views of V. N. Stanko about certain archeological problems of the steppe of Northern Black Sea region. In particular, the scientist's position towards the dating and periodization of relics of Paleolith and Mesolith of the given territory is analyzed.